

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA ARALASH TA'LIM METODIKASINI ISHLAB CHIQUISH

Sh. Sh. Allamova

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti
shohistabonu55@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada umumta'lim maktablarida aralash ta'lim metodikasini ishlab chiqish, aralash ta'lim metodlari turlari, ularning afzalliklari va kamchiliklari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Aralash ta'lim(blended learning), Flipped classroom, online, offline, mustaqil ta'lim.

ABSTRACT

The article describes the development of mixed education methods in secondary schools, the types of mixed education methods, their advantages and disadvantages.

Keywords: blended learning, Flipped classroom, online, offline, independent learning.

KIRISH

So'nggi 10-15 yil ichida aralash ta'lim nafaqat umumiy va oliy ta'lim tizimida keng tarqalib, inklyuziv, qo'shimcha va korporativ ta'limning yangi tarmoqlarini jadal qamrab oldi, balki eng istiqbolli yo'nalishlardan biriga aylandi.

Bu bilan ko'plab mutaxassislar XXI asrda ta'lim tizimining kelajagini bog'lashadi.

Aralashtirilgan ta'lim so'nggi yillardagi eng ajoyib yangiliklardan biridir.

Axborot texnologiyalarining ta'limga ta'siri kuchayib borayotganini e'tiborsiz qoldirish qiyin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Rossiyada dastlab «aralashirilgan ta'lim» atamasi aniq ta'rifga ega emas edi. Adabiyotda bir vaqtning o'zida o'xshash ma'noga ega bo'lgan bir nechta atamalar ishlatilgan: «aralashirilgan ta'lim» (blended learning), «gibrid ta'lim»(hybrid

learning), shuningdek, «texnologiya-vositachi ta'lim» (technology-mediated instruction) va «aralash rejimdagi ta'lim» (mixed-mode instruction).

Ammo 2006 yilda «Aralash ta'lim qo'llanmasi» nashr etilishi bilan vaziyat o'zgardi. Aynan u yerda aralash ta'limning aniq ta'rifi yuzma-yuz o'qitish bilan kompyuter boshqariladigan ta'limning kombinatsiyasi sifatida berilgan edi. «Aralash ta'limni aniqlash» ma'ruzasida aralash ta'lim tushunchasi «internet va elektron ommaviy axborot vositalarini, o'qituvchi va talabalarning sinfda jismoniy ishtirokini talab qiladigan shakllar bilan birlashtirish orqali taqdim etilgan imkoniyatlar qatori» deb ta'riflaydi.

Adabiyotda aralash ta'limning bir qator ta'riflari taklif qilingan. Sloan Konsortium aralash ta'limni shaxsan va onlayn yetkazib berishni birlashtirgan kurs sifatida nazarda tutadi, bu erda kontentning 30-79% onlayn tarzda yetkazib beriladi. Taqqoslash uchun, ommaviy axborot vositalarini yoki ta'lim jarayonini aralashtirishga ishora qiluvchi aniqroq ta'riflar mavjud. Aralash ta'limni «elektron ta'lim muhitida qo'llaniladigan vositalar va vositalarning kombinatsiyasi yoki «turli didaktiklarning aralashmasi» deb ta'riflaydi.

2008 yilda AQSh Ta'lim Departamenti tomonidan AQSHda masofaviy ta'limni o'rganish bo'yicha topshirilgan tadqiqot Aralashirilgan ta'limni quyidagicha ta'riflagan. Aralash ta'lim bu - «onlayn ta'lim va an'anaviy ta'lim kombinatsiyasi bilan o'quvchilar uchun dars vaqtini qisqartirish» (Lyuis va Parsad, 2008, 1-bet). Ushbu ta'rifdan foydalangan holda tadqiqot shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalarining 35 foizi aralash kurslarni taklif qiladi va 12,2 million ya'ni 12 foizi hujjatlashtirilgan masofaviy o'qitish kurslarni tanlashgan.

Ta'limni axborotlashtirish, o'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, Rossiyada masofaviy ta'lim nazariyasi va amaliyoti masalalari bilan Y. S. Zair-Bek, Y. S. Polat, O. V. Pustovalova, I. V. Robert, P. V. Sisoyev, M. A. Tatarinova, S. V. Titova va h.k lar shug'ullanishgan.

Umumiy, oliy va o'rta kasb-hunar ta'limida aralash ta'limni qo'llash muammosi bilan Y. A. Avdeeva, O. Bezverxaya, P. M. Gorev, O. N. Jukova, N. A. Kopilova, D. D. Magdich, K. M. Moskvina, I. Y. Mishota, I. A. Nagayeva, V. G. Nesterenko, Y. A. Polyakov, I. I. Prosvirkina, I. A. Rudneva, N. N. Selyavkina, N. N. Skripnikova, V. V. Utemov, I. O. Filippova, V. O. Chepurnaya, Y. I. Chirkova, L. V. Chistobaeva, Y. Banados, S. Bonk va h.klar shug'ullanishgan.

Rus olimlari orasida aralash ta'lim masalalarida quyidagi olimlar tadqiqot ishlarini olib borishgan: Y.I. Kapustina («To'liq vaqtda ta'lim va masofaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llashning

samarali kombinatsiyasi uchun pedagogik va tashkiliy shartlar» dissertatsiyasi), M.N. Moxova («Qo'shimcha pedagogik ta'lim tizimida aralash ta'limda faol usullar» dissertatsiyasi), M.S. Orlova («Professional kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishga qaratilgan dasturlashda aralash ta'lim tizimi» dissertatsiyasi), V.A. Fandey («Til universitetida chet (ingliz) tilini aralash o'qitish shaklidan foydalanishning nazariy va pragmatik asoslari» dissertatsiyasi).

Tadqiqotchi A. S. Fominaning qayd etishicha: «Aralash ta'lim onlayn ta'limning ana'anaviy ta'lim bilan uyg'unlashuvi, an'anaviy shakllarni elektron texnologiyalar bilan integratsiyalashuvidir». A. S. Fominaning fikricha, aralash ta'limning asosiy elementlari: «yuqoridan pastga» qurish (ya'ni tartibga solingan); diskretlik; o'quv jarayonining didaktik va tashkiliy funksiyalarini o'zida mujassam etgan LMS (Learning Management System - ta'limni boshqarish tizimi) orqali texnologik amalga oshiriladi; maxsus tashkil etilgan qo'llab-quvvatlash va boshqarish; talabalarning elektron muhitda mustaqil ishlarini tashkil etish.

V. A. Fandey ta'kidlashicha, «... aralash ta'lim - bu kunduzgi va masofaviy ta'lim elementlarining kombinatsiyasi bo'lib, ulardan biri afzal qilingan modelga qarab asosiy hisoblanadi». Bu nuqtai nazar A. M. Evseevaning pozitsiyasiga yaqin bo'lib, u aralash ta'lim... ta'limning an'anaviy va elektron shakllarining oqilona kombinatsiyasi bo'lib, ularning kuchli tomonlarini ishlatish va zaif tomonlarini minimallashtirish imkonini beradi» deb ta'kidlaydi[1].

Aralashtirilgan ta'limning tuzilishi har xil bo'lishi mumkin, aralash ta'limni tashkil etishning ko'plab shakllari va usullari mavjud. Kleyton Kristensen Instituti 40 dan ortiq aralash ta'lim modellarini aniqladi, ammo ularning hammasi ham birdek samarali emas[2].

Eng yaxshi modellarda shaxsiylashtirish, o'z bilimlari uchun shaxsiy mas'uliyatni rivojlantirish, har bir bolaning oldingi materialni o'zlashtirganligini tasdiqlaganidan keyingina yangi materialni o'rganishga o'tishi mavjud. Aralash ta'limda muhim rolni loyiha amaliyotiga yo'naltirilgan ish (nafaqat individual, balki asosan jamoaviy) o'ynaydi.

Kleyton Kristensen instituti maktablarda aralash ta'limni amalga oshirish uchun quyidagi asosiy modellarni aniqlaydi: stantsiya rotatsiyasi, laboratoriya ratatsiyasi, alakart modeli (so'rov bo'yicha) va moslashuvchan model. Ulardan uchtasi maksimal natijalarga erishishga imkon beradi[3].

MUHOKAMA

“Teskari sinf” yoki flipped classroom nomi tasodifan tanlanmagan - bu erda hamma narsa oddiy darsdagi kabi emasligi tushuniladi. Ushbu kontseptsiyaga ko'ra talabalar nazariyani uyda, darsdan oldin o'rganadilar. Darsning o'zida esa o'qituvchi rahbarligida uni amalda ishlab chiqadilar.

Ushbu metodni 2007 yilda Amerika maktabining kimyo o'qituvchilari Jonatan Bergman va Aaron Sams ixtiro qilgan. Keyinchalik boshqa fan o'qituvchilari ham undan foydalana boshladilar.

Bu model modellar ichida eng oddiy bo'lib, o'zgartirilgan sinf har doim ham aralash o'qitishning yuqori standartlariga javob bermaydi, chunki hamma o'qituvchilar sinfda darslarni amaliy, interfaol formatda o'tkazishga tayyor emaslar.

Maktab. O'quv materialini bilan
Ishlash: amaliyot va proyektlar

Uyda. Online holatda o'quv
materialini rivojlantirish

ta'lim online O'qituvchi ta'lim Offline

Talabalar uyda internetga kirish imkoniga ega bo'lgan o'zlarining elektron qurilmalari yordamida onlayn o'quv muhitida ishlaydilar, yangi material bilan tanishadilar yoki o'rganilayotgan materialni mustahkamlaydilar. Darsda o'rganilganlar mustahkamlanadi va olingan bilimlar yangilanadi, ular seminar, rolli o'yin, loyiha faoliyati va boshqa interaktiv shakllarda o'tkazilishi mumkin.

Yangi material bilan ishlashda, Moodle kabi LMS(ta'limni boshqarish tizimlari) dan foydalanish o'qituvchiga o'quvchilarning yangi materialni tushunishlarini darhol tekshirish imkonini beradi. Buning uchun faqat tegishli vazifalarni yaratish va ularni LMSga yuklash talab etiladi.

Uyda yangi materialni o'zlashtirish muvaffaqiyati haqida ma'lumot har bir talaba o'qituvchiga dars ssenariysini tezda tuzatishga imkon beradi.

Masalan, o'qituvchi yangi materialni muvaffaqiyatli o'zlashtirgan o'quvchilar uchun rolli o'yin tashkil qilishi va ayni shu vaqt ichida uyda yangi material bilan tanishmagan yoki uni tushunmagan talabalar guruhi bilan ham ishlashi mumkin.

► Amalga oshirish uchun texnik talabalar: talabalar uyda Internetga ulangan elektron qurilmalarga ega.

► Afzalligi: butun sinfni yangi material bilan frontal ravishda tanishtirish

zaruratini yo'q qiladi, LMS dan foydalanganda talabalarning darsga tayyorligini hisobga olgan holda dars qurish imkonini beradi.

► Kamchiliklari: O'qituvchi bolalar uchun test topshiriqlarini tayyorlashi kerak.

► O'qituvchiga qo'yiladigan talablar: darslarni interfaol shaklda o'tkazish qobiliyati va LMS bilan ishlash qobiliyati.

► Amalga oshirishning murakkabligi: bitta o'qituvchi o'z fanidan amalga oshirishi mumkin.

Muntazam darslarda ko'plab kamchiliklar mavjud. Mana bir nechta misollar keltirib o'tamiz.

Agar talaba nazariyadan biror narsani tushunmasa, uni to'ldirish qiyin. Darsda o'qituvchi hamma narsaga ulgurish uchun materialni taqdim etishga shoshiladi. Ko'pincha bu mavzuni to'liq tushuntirish uchun etarli bo'lmaydi va bola o'qituvchining tushuntirish tezligiga mos kelmaydi. Yoki tartib-intizom haqida tashkiliy masalalar va h.k.larga vaqt ketib, u faqat dars oxirida yangi mavzuga keladi. Talabalar ko'plab savollar bilan uyga ketishadi - ular mavzu yuzasidan ota-onalariga murojaat qilishadi, repetitorlarga bog'lanishadi va mavzuning va uy vazifasining mohiyatini tushunishga harakat qilishadi.

Teskari sinf tomonidan taklif qilingan yechim shundan iboratki, nazariya darsdan oldin taqdim etiladi va talaba uni o'rganish uchun qancha vaqt kerak bo'lsa, shuncha vaqt sarflashi mumkin - kamida besh marta ma'ruzani qayta ko'rib chiqadi va muhim eslatmalarni yozib oladi. Bu materialni tushunishni osonlashtiradi.

Amaliyot uchun vaqt yetarli emas. Va bu nazariyadan muhimroqdir. Har qanday kasb bilan o'xshashlik qilish mumkin: jarroh uchun o'qilgan ilmiy maqolalar soni emas, balki muvaffaqiyatli bajarilgan operatsiyalar soni muhimdir.

O'zgartirilgan sinf tomonidan taklif qilinadigan yechim shundaki, har bir dars amaliyotga bag'ishlangan. Maktab o'quvchilarida uy vazifasidagi muammolarni qanday hal qilish haqida savollar yo'q, chunki ularning har biri sinfda o'qituvchi bilan birgalikda hal qilinadi. Natijada o'quvchilar bilimlarini amalda qo'llay oladilar.

Darslar ko'pincha bir xil tuzilgan. O'qish zerikarli doirada o'tadi: o'qituvchi mavzuni tushunturadi, bola uyda uy vazifasini bajarishga harakat qiladi, ko'plab savollar paydo bo'ladi, kimdan so'rashi aniq emas. Yangi metodlar va interaktiv usullar kamdan-kam hollarda ishlatiladi.

Teskari sinf tomonidan taklif qilinadigan yechim: turli metodlar va tadbirlar. Nazariya paragraflar, maqolalar, videolar, taqdimotlar, tegishli darsliklarga havolalar shaklida taqdim etilishi

mumkin. Ba'zi o'qituvchilar mavzuni uyda tahlil qilishlari va darsga tayyor holda kelishlari uchun o'zlarining videoma'ruzalarini yozib olishadi va ularni nazariya sifatida talabalarga yuborishadi.

Ayrim o'qituvchilar, aksincha, bolalar ma'lumotlarni o'zlari qidirishlari va uni o'zlari qayta ishlashni o'rganishlari kerak, deb hisoblashadi va o'rganish uchun maxsus materiallarni taqdim etmaydilar, faqatgina mavzuning nomini taqdim etadilar. Keyin talabaning vazifasi nazariy materialni mustaqil ravishda topish va sinfga kelishdir.

Amaliyot viktorinalar, o'yinlar, mahorat darslari, loyihalar, muhokamalar, simulyatsiyalar, topshiriq va holatlar tahlili, tajriba va tajribalar shaklida bo'lishi mumkin.

Hozircha, teskari sinf muammolarini qanchalik samarali hal etishi haqida etarli tadqiqotlar yo'q. Ammo yangi tizim ustida ishlayotgan o'qituvchilarning ta'kidlashicha, talabalar munosib o'quv natijalariga ega[4].

Teskari sinf metodining afzalliklari va kamchiliklari

Afzalliklari:

□ Talabalar materialni qulay sur'atda o'rganadilar. O'zgartirilgan sinf sizga mavzuni tushunish uchun qancha vaqt kerak bo'lsa, shuncha vaqtni o'rganishga imkon beradi. Talaba istalgan vaqtda ma'ruza yozishni to'xtatib turishi yoki orqaga qaytarishi mumkin.

□ O'zgartirilgan sinfdagi mustaqillik va narsaning tubiga yetib borish qobiliyati rivojlanadi.

□ Maktab o'quvchilari nazariy pozitsiyalardan ko'ra amaliy masalalarni yechishga ko'proq moslashgan. Ular bilimlarni amalda qo'llashni aniq biladilar.

□ Agar siz teskari sinfdagi darsni o'tkazib yuborsangiz, siz uyda nazariyani o'rganish orqali bilimga ega bo'lasiz.

Kamchiliklari:

□ «Og'zaki ravishda tayinlangan, tayinlanmagan degan ma'noni anglatadi.» Agar bola ag'darilgan sinf tushunchasi bilan unchalik tanish bo'lmasa, u qayta tartibga solishga o'rganmagan bo'lishi mumkin(□ « — значит не задано». Если ребёнок не слишком знаком с концепцией перевернутого класса, ему может быть непривычно перестроиться.).

□ Kontsepsiya haqiqatan ham darsga tayyorlanish kerakligini bildiradi. Siz shunchaki darsga kelib, sizga hamma narsa tushuntirilishini kuta olmaysiz.

□ Uyda ma'ruza tomosha qilayotganda o'qituvchiga tezda savol bera olmaysiz.

XULOSA

Qaytarilgan sinf darsining modeli G'arbda ham, Rossiyada ham doimiy ravishda ildiz otgani yo'q. Ammo o'qituvchilar bunday tizim bo'yicha ishlaydigan eksperimental sinflar mavjud. O'qishni qanday tashkil etishni hamma o'zi hal qiladi.

Bunday uslub an'anaviy ta'lim tizimining kamchiliklarini qoplaydi, deb ishoniladi: xususan, nazariyani tushuntirishga vaqt yo'qligi va o'quvchilarning bilimlarni amaliyotda qo'llay olmasliklari ayni vaqtdagi muomolardan biri hisoblanadi.

Qaytarilgan metodologiyaning muvaffaqiyati o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi sinergiyaga bog'liq va mashg'ulotdan oldin, davomida va undan keyin doimiy motivatsiyani talab qiladi. Kelgusi yillarda bu kontsepsiya hamma joyda paydo bo'lmoqda va u allaqachon mashhur bo'lib bormoqda.

REFERENCES

1. Komilova M.O. Смешанное обучение в современном образовательном пространстве. Fan ta'lim va amaliyot integratsiyasi.
2. Allamova, Sh. Sh., Rizayeva, S. D., Mahkamova, M. U. (2021). Umumta'lim muassasalarida ta'lim klasterining afzalliklari. Academic Research in Educational Sciences, 2(11), 1370-1376.
3. Allamova, Sh. Sh. (2022). Using the innovative cluster of education in the mixed education system. Экономика и социум, 12(91), 1010-1013.
4. Allamova, Sh. Sh. (2022). BLENDED LEARNING METHOD. Экономика и социум, 1(92), 503-506.
5. Rizayeva, S. D. (2022). Masofaviy ta'lim tizimida ta'lim klasteridan foydalanish. Экономика и социум, 1(92), 518-522.